

УДК [655.4/.5 + 371.671(075)] (100)
<https://doi.org/10.28925/2524-2652.2025.213>

Віктор Шпак,
професор кафедри
медіапродюсування та видавничої справи
Факультету журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
доктор історичних наук, професор

 <https://orcid.org/0000-0002-7007-0683>
 v.shpak@kubg.edu.ua

Viktor Shpak,
Doctor of Sciences in History, Professor,
Professor at the Department
of Media Production and Publishing,
Faculty of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО КНИГОВИДАННЯ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ

MODERN TRENDS IN GLOBAL BOOK PUBLISHING: EDUCATIONAL ASPECT

Нині світове книговидання зазнає значних трансформацій, особливо в освітньому секторі. Насамперед, це наслідки широкої цифровізації зі зміною споживчих моделей і викликів, пов'язаних з доступністю та якістю контенту. Метою пропонованої статті є аналіз наявних тенденцій, які формують ринок освітнього книговидання. Основними завданнями дослідження було висвітлити стан і розвиток видання навчальної та методичної літератури в різних країнах світу, виявити його розмаїття та спільні ознаки, позиціювати українські здобутки в цій царині.

Наукова розвідка ґрунтується на джерелознавчому аналізі із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема дедукції та індукції, у поєднанні зі способами математичної статистики та аналогії.

Науковою новизною статті є виявлення підходів до освітнього сегмента видавничої галузі в різних країнах світу, його місця в дохідній частині економік та тенденцій розвитку.

Встановлено, що освітній напрям у видавничій сфері є одним із основних у провідних країнах світу. Характерною тенденцією є домінування електронних підручників та інтерактивних навчальних матеріалів, які поступово витісняють традиційні друковані видання, хоча їхня частка у загальному виторзі залишається незначною. Ринок освітніх технологій (EdTech) зберігає величезний потенціал і швидко розвивається, даючи змогу персоналізації навчання, швидкого оновлення інформації та інтеграції мультимедійних елементів.

Досліджено нові бізнес-моделі, зокрема підписки, та відкриті освітні ресурси, які пропонують альтернативи традиційній комерційній публікації.

Зроблено також висновки, що сучасне світове освітнє книговидання постає як рушійна сила інновацій в освіті, але його успіх залежить від вирішення соціально-економічних і технологічних проблем.

В Україні освітня література, завдяки відновленню державного замовлення на підручники, залишається ключовим сегментом видавничого ринку. Проте наразі галузь поступає світовим лідерам у швидкості цифрової трансформації та просуванні моделі SaaS у сфері EdTech тощо.

Ключові слова: освітній контент, видавнича галузь, книговидання, дохід, книги, освітні технології, цифровізація.

Currently, global book publishing is undergoing significant transformations, especially in the educational sector. Firstly, these are the consequences of widespread digitalization with changing consumer models and challenges related to the accessibility and quality of content. The purpose of the proposed article is to analyse the current trends that shape the educational book publishing market. The main objectives of the study were to show the state and development of the publication of educational and methodological literature in different countries of the world, to identify its diversity and common features, and to position Ukrainian achievements in this area.

Scientific research is based on source analysis using general scientific and special research methods, in particular, methods of deduction and induction in combination with methods of mathematical statistics and analogy.

The scientific novelty of the article is the identification of approaches to the educational segment of the publishing industry in different countries of the world, its place in the income part of economies, and development trends.

It is established that the educational direction in the publishing sector is one of the main ones in the leading countries of the world. A characteristic trend is the dominance of electronic textbooks and interactive educational materials, which are gradually replacing traditional printed publications, although their share in the total turnover remains insignificant. The market for educational technologies (EdTech) retains enormous potential and is developing rapidly, enabling the personalization of learning, rapid updating of information, and integration of multimedia elements.

New business models are studied, in particular subscription models and open educational resources, which offer alternatives to traditional commercial publishing.

It is also concluded that modern global educational book publishing is emerging as a driving force for innovation in education, but its success depends on solving socio-economic and technological problems.

In Ukraine, educational literature remains, primarily due to the restoration of state orders for textbooks, a key segment of the publishing market. However, the industry is currently lagging behind world leaders in the speed of digital transformation and the promotion of the SaaS model in EdTech, etc.

Keywords: educational content, publishing industry, book publishing, revenue, books, educational technologies, digitalization.

© Шпак В., 2025

Вступ. Всупереч прогнозам скептиків, світове книговидавництво успішно розвивається, всмоктуючи, немов губка, сучасні тенденції цивілізаційного розвитку, починаючи від науково-технічних і технологічних трансформацій, соціально-економічних та політичних викликів до системних змін у споживчій поведінці. Безумовно, тон задають провідні книговидавничі центри. Для прикладу, видавнича галузь Великої Британії у 2023 році зросла на 3 % порівняно з попереднім роком. Загальний дохід галузі зріс до 7.1 млрд фунтів стерлінгів (£3.9 млрд — друкована продукція та £3.2 млрд — електронні видання). У динаміці прибутки від книгодруків залишилися незмінними, а цифровий сектор зріс на 5 %. Загалом експортний ринок зріс на 4 % і становить 62 % доходів [1]. Дослідження, здійснене консалтинговою компанією з питань державної політики “Public First”, свідчить, що видавнича справа, за належної підтримки з боку уряду, може додатково принести у скарбницю країни £5.6 млрд до 2033 року та створити ще 43 000 робочих місць [2]. Це яскравий приклад того, наскільки ефективною може бути видавнича галузь за умови належного ставлення до неї з боку як державних, так і громадських інституцій.

За даними компанії «KyivBookFest», нині в Україні спостерігається певна позитивна динаміка зростання видавничої індустрії, проте обсяги її ринку, які складають приблизно 107.1 млн фунтів стерлінгів за поточним курсом, ще далекі навіть до доковідного 2019 року [3]. Фактично галузь лише розпочинає рух до належного їй місця в економіці краї-

ни. І на цьому шляху важливим є аналіз стану й тенденцій розвитку провідних книговидавничих центрів світу.

Об'єктом дослідження обрано світове книговидавництво, а предметом — його основні тенденції розвитку в контексті жанрового та цільового спрямування видань, зокрема освітнього.

Методологічним підґрунтям розвідки було вибрано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів та підходів. Зокрема, системний джерелознавчий аналіз наявної документально-інформаційної бази на основі дедуктивного, індуктивного та історико-порівняльного методів наукового пізнання дав змогу отримати й накопичити інформацію, виявити й пояснити певні еволюційні тенденції та закономірності в обраній царині.

Вітчизняні науковці, попри надскладні умови, не припиняють вивчення світового книговидавництва, намагаючись інтегрувати світові знання в розвиток національної видавничої галузі. Серед дослідників слід виділити праці М. Сенченка [4; 3], Ю. Бондаря [6], Л. Татарінова [7], О. Горобця [8], Р. Шарми [9], В. Шпака [10; 6; 16], С. Водоласької [11; 15], Н. Петрової [12], Н. Фіголь [13], Т. Файчук [13], О. Сухорукової [14], В. Набруска [16], М. Женченко [17] та ін.

Не оминають проблеми галузі й закордонні дослідники, зокрема: С. Беер [18] й А. Редпас [19] — аналіз сучасних видавничих трендів; Джон Б. Томпсон — дослідження трансформацій видавничої галузі, книговидавничий бізнес у ХХІ столітті [20; 21; 22]; Майкл Бхаскар — інновації у видавничій справі, цифрові моделі, майбутнє видавничого бізнесу, теорія видавни-

чої справи [23]; Альберто Мангель — роль книги та її вплив на культуру [24; 25]; Роберт Дарнтон — історія книги, історія читання, вплив книги на суспільство [26]; Елізабет Ейзенштейн (Elizabeth L. Eisenstein) — вплив друкарського верстата на європейську культуру, науку та релігію [27]; Річард Чаркін і Том Кемпбел — аналіз змін у галузі, стратегії видавничого бізнесу [28]; Джоанна Пенн — авторський бізнес, маркетинг для авторів, нові технології у видавничій справі [29] та ін.

Отже, можна констатувати наявний інтерес як наукової спільноти, так і видавців-практиків до стану та розвитку книговидавництва. Більшість з них спирається або на власний досвід, або на дані різноманітних статистичних звітів й аналітики від провідних гравців видавничої галузі, таких як Міжнародна асоціація видавців (International Publishers Association, IPA) [30], Асоціація американських видавців (Association of American Publishers, AAP) [31], а також дослідження від компаній, що спеціалізуються на ринкових дослідженнях. В Україні основною джерельною базою є інформація Книжкової палати [32] і, до певної міри, Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів [33].

Проте швидкі наукові прориви та відповідне впровадження новітньої техніки й технологій, застосування штучного інтелекту, який відкрив фактично необмежені можливості для самвидаву, зміщення акцентів щодо форматів подання інформації, вплив соціальних медіа й інфлюенсерів, геополітичні та соціальні проблеми перманентно ставлять видавничу галузь у ранг малодослідженої, особливо в контексті пошуку власної практики її розвитку країн, які ще й досі перебувають на шляху до розуміння величезного потенціалу книговидавництва як у структурі економіки, так і культурно-просвітницькій сфері. Аналізу окремих аспектів розвитку сучасної світової книговидавничої галузі й присвячена пропонована стаття.

Результати й обговорення. Спираючись на дані Міжнародної асоціації видавців (IPA) [30], які, своєю чергою, базуються переважно на інформації Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO) [34], можна дійти висновку про позитивну динаміку розвитку світового книговидавництва останніми роками. Сукупний дохід видавничої галузі 23 країн, які надали інформацію у 2021 році, склав \$71.6 млрд. Серед лідерів продажів: Сполучені Штати Америки (США) (\$26.8 млрд), Німеччина (\$11.4 млрд), Японія (\$11.3 млрд), Велика Британія (\$5.4 млрд) та Італія (\$4.1 млрд). Порівняно з 2020 роком у цих країнах спостерігалось зростання:

у США — 13.6 %, Італії — 12.2 %, Японії — 7.5 %, Великій Британії — 5.1 % та Німеччині — 3.5 % [35]. Якщо ж порівнювати ці дані з доповідним 2018 роком: США — \$23.3 млрд (13.1 %), Японія — \$8.5 млрд (24.8 %), Німеччина — \$6.1 млрд (46.5 %), Велика Британія — \$5.4 млрд (0 %), Італія — \$2.5 млрд (39 %). 2022 року провідні країни фактично зберегли свою дохідність, а Німеччина зростила її ледь не вдвічі — до \$9 945.0 млн [34].

Глобальна статистика від IPA і WIPO, якою часто-густо послуговуються дослідники, не є досконалою, оскільки аналізує дані обмеженої кількості країн, про що детально йшлося у статті автора «Україна в контексті світового книговидавництва» [10].

Нині є чимало компаній, які займаються ринковою аналітикою, що базується на багаторічному перевіреному галузевому досвіді. Зокрема, фірма “Mordor Intelligence” аналізує розмір і частки ринку книг, тенденції зростання та здійснює прогнози на наступні періоди. За її даними, глобальний розмір книжкового ринку оцінюється в 142.72 млрд доларів США у 2025 році та зростатиме щороку в середньому на 1.8 % і досягне 2030 року позначки в 156.04 млрд доларів США [36].

Виходячи з певної недосконалості глобальних даних, у нашому дослідженні жанрових тенденцій у розвитку книговидавництва будемо спиратися на статистику, яку наводять окремі країни.

Насамперед розглянемо розподіл доходів провідних країн від продажу комерційної та освітньої літератури (табл. 1).

Наведені статистичні дані свідчать, що лише в кількох країнах, зокрема Туреччині, Республіці Корея, Великій Британії, США, доходи від продажу освітньої літератури перевищують 30 %. Близькі до цього показники в Іспанії, а видавці Японії, навпаки, показують мінімальні відсотки.

Навчально-освітній сегмент одного з лідерів книговидавничого світу — США — у 2018–2022 роках становив близько 27–34 % від загального виторгу видавничої індустрії. Це значна частка, яка робить освітню літературу одним із двох найбільших сегментів (поряд із художньою, що становить приблизно 60 %). Проте слід зважати на певний розподіл літератури в цій категорії. Так, якщо йдеться про видання для системи освіти, які охоплюють дошкільну підготовку та навчання до 12 класу, то продажі суттєво зросли, особливо у 2021 році (+25.3 % порівняно з 2020), оскільки школи повернулися до очного навчання після пандемії та здійснювали нові закупівлі.

Таблиця 1

ДОХОД КРАЇН ВІД ПРОДАЖУ КОМЕРЦІЙНОЇ ТА ОСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Країна*	2018			2021			2022		
	Всього (млн \$)	Комерційна (%)	Освітня (%)	Всього (млн \$)	Комерційна (%)	Освітня (%)	Всього (млн \$)	Комерційна (%)	Освітня (%)
Італія	3 252	72.3	27.7	4 080	77.4	22.6	3 518	76.7	23.3
Франція	3 186	83.3	16.7	3 658	83.2	16.8	3 045	74.1	25.9
Іспанія	2 790	70.4	29.6	3 041	72.1	27.9	2 835	74.1	25.9
Німеччина	10 773	80.0	20.0	11 363	80.0	20.0	9 923	80.0	20.0
Туреччина	1 560	39.7	60.3	1 000	40.0	60.0	1 380	39.9	60.1
Республіка Корея	5 000	40.0	60.0	6 700	40.0	60.0	6 800	40.0	60.0
Україна***	70.0	54.0	46.0	72.7	53.5	46.5	158.5**	68.9	31.1
Чехія	377.0	74.7	25.3	400.0	75.0	25.0	360.0	75.0	25.0
Японія	14 180	85.9	14.1	15 220	97.9	2.1	12 450	93.2	6.8
Велика Британія	7 865	70.5	29.5	8 770	61.2	38.8	8 625	62.3	37.7
США	25 315	73.0	27.0	28 850.0	70.0	30.0	26 150.9	66.4	33.6
Китай	139 300.0	91.0	9.0	199 085.3	92.7	7.3	215 300.0	92.5	7.5

Джерело: розрахунки автора на основі даних Національних спілок видавців та WIPO [1; 30–47; 51; 52].

* Дані Національних спілок видавців.

** Дані за 2023 р.

*** За даними Книжкової палати України, у 2021 році наклад випущених навчальних та методичних видань складав 70.7 % від загального обсягу книг, 2022 р. — 43.6 %, а у 2023 році — 60 %.

Що стосується системи вищої освіти, то продажі мали довгострокову тенденцію до падіння (–10.3 % у 2019 році порівняно з 2018), що продовжилося й у 2021 році насамперед через падіння, пов'язане з переходом студентів на цифрові матеріали, оренду підручників та інші моделі доступу до контенту. Крім того, є складнощі в статистиці, оскільки освітні матеріали (особливо цифрові ліцензії та підручники для вищої школи) часто продаються не як одиниці, а як ліцензії або цифрові пакети, що ускладнює пряме порівняння з друкованими книгами [31].

Виторг книжкового ринку Італії (2018, 2021, 2022) у розрізі секторів свідчить, що, як і в США, 2021 рік був рекордним для Італії, а 2022 рік приніс невелике коригування ринку. Частка освітніх видань коливається, але не перетинає позначку в 30 % [38].

Загальний виторг Франції значно вищий, ніж в Італії, і становив 3.045 млрд USD у 2022 році порівняно з італійськими 2.921 млрд USD. Комерційна література у Франції становить більшу частку загального виторгу, ніж в Італії. Падіння виторгу у 2022 році у Франції (з 3.1 млрд до 2.9 млрд EUR) відбулося після

значного сплеску у 2021 році, спричиненого т.зв. «бумом мангі» та загальним зростанням читання під час пандемії. Сектор навчальної літератури у Франції є меншим порівняно з комерційним, ніж в Італії [38; 39].

За даними Федерації гільдій видавців Іспанії, сегмент неуніверситетських підручників складає значну частину книжкового ринку країни за обсягом продажів: 31.4 % у 2020 р., 28.6 % у 2021 р. Він є одним із найбільших сегментів поруч із Non-fiction та Adult fiction. Продажі цього сегмента (неуніверситетські підручники) зменшилися на 3.8 % порівняно з 2020 роком, тоді як всіх інших зросли. Тобто освітня література в Іспанії, хоча й поступалася за часткою в обігу (а ймовірно, і в назвах) сегменту художньої та науково-популярної літератури, все одно становила один із найбільших сегментів ринку за фінансовим обсягом [37].

На відміну від Франції, де у 2022 році спостерігалось падіння після сплеску 2021 року, Іспанія демонструє постійне зростання внутрішнього виторгу. У 2022 році він досяг 2.7 млрд EUR, що стало найбільшим зростанням у XXI столітті. Комерційна література залишається основною і є ключовим драйвером зростання, заміщаю-

чи художні та дитячі / молодіжні видання. Загальний виторг у 2022 році становив 2.835 млрд USD. Це менше, ніж у Франції (3.045 млрд USD), але все ще більше, ніж в Італії (2.921 млрд USD) завдяки вищому курсу євро / долар у 2021 році. Частка цифрового контенту (електронні книги та бази даних) залишається дуже низькою (близько 5 %), що вказує на значну перевагу друку. Сектор навчальної літератури в Іспанії є стабільним, але його частка в загальному виторгу значна. У 2021 році сегмент підручників (окрім університетських) був єдиним, де було зафіксовано падіння виторгу (на 3,8 % порівняно з попереднім роком). Підручники в цифровому форматі є однією з трьох найбільших категорій цифрових продажів [37; 39].

Німеччина стабільно залишається найбільшим книжковим ринком Європи з виторгом, який наближається до 10 млрд EUR, що значно перевищує показники Італії, Франції та Іспанії. Найвищий дохід у 9.63 млрд EUR припав на 2021 рік, відображаючи постпандемічне відновлення попиту. У 2022 році спостерігалася невелике падіння виторгу (–1.9 % в EUR) у зв'язку з економічною невизначеністю та інфляцією, як це відбулося у Франції. Комерційна література є панівною, але стабільність ринку значною мірою забезпечується також потужними секторами навчальної та професійної літератури. Динаміка продажів освітньої літератури в Німеччині позитивна. 2024 р. відбулося зростання на 3.8 % порівняно з 2023 роком, а загалом +6.3 % за п'ять останніх років. Освітній сегмент, який часто фінансується державою, є вагомим, але не найбільшим на ринку Німеччини за обсягом продажів, поступаючись художній літературі, проте демонструючи стабільний довгостроковий ріст. У німецькій статистиці освітня література та довідкові видання (школа й спеціалізована література) зазвичай виділяються з основного ринку, який фокусується на художній, дитячій, науково-популярній та дозвільній літературі, але якби вона включалася до статистики, її частка була б значною, але, ймовірно, меншою за 30 % від загального виторгу [40].

Офіційні звіти Туреччини часто виділяють продаж навчальної літератури як найбільший сегмент. У турецьких лірах ринок продемонстрував значне зростання, збільшившись майже у 3,2 рази з 2018 по 2022 рік. Освітня та академічна література стабільно займає найбільшу частку ринку, часто перевищуючи 60 % загального виторгу. Проте через гіперінфляцію та девальвацію турецької ліри, якщо вимірювати виторг у доларах США, ринок

залишається нестабільним і фактично зменшився або стагнував за цей період. Найбільше падіння відбулося у 2021 році. Обсяги виробництва (кількість надрукованих примірників) у 2022 році знизилися на 13 % порівняно з 2021 роком через різке зростання цін на папір та економічну кризу [41].

Республіка Корея (Південна Корея) є одним із найбільш технологічно розвинених і культурно насичених ринків, де цифровізація та вебтури (південнокорейські цифрові комікси, створені для зручного читання на смартфонах та інших пристроях, що характеризуються довгим вертикальним форматом замість традиційних сторінок) відіграють величезну роль. Корейський ринок дуже відрізняється від турецького: він є одним із найбільших у світі за обсягом продажів, має високу залежність від освітнього та цифрового контенту. Загальний виторг у місцевій валюті зростає ще швидше (приблизно у 1,6 раза), що частково пов'язано з девальвацією південнокорейських wonів відносно долара США у 2022 році. Як і в багатьох азійських країнах, де конкуренція за вступ до університетів є високою, освітня та академічна література обіймає найбільшу частку ринку (близько 60 %) [30; 35].

Книжковий ринок Чехії демонструє значно менші номінальні коливання у місцевій валюті порівняно з Туреччиною чи великим зростанням Кореї, але він сильно постраждав від високої інфляції у 2022 році, що призвело до реального падіння продажів, попри стабільні показники у чеських кронах. Ринок електронних та аудіокниг продовжує зростати, демонструючи двозначні показники, але його частка у загальному виторзі залишається незначною, поступаючись друкованій продукції. Для боротьби з кризою, спричиненою інфляцією, Чехія з 1 січня 2024 року запровадила нульову ставку ПДВ на книги (як друковані, так і цифрові), що розглядається як критична міра для стабілізації ринку. Ринок Чехії демонструє, як на розвинені економіки впливає інфляційний тиск: грошей витрачається стільки ж, але купівельна спроможність і відповідно кількість проданих копій різко падає. Доля освітніх видань залишається стабільною в межах 25 % [42].

В Японії у 2022 році загальний виторг у єнах знизився на 2.6 % порівняно з піковим 2021 роком, оскільки закінчився сплеск попиту на домашні розваги (2020–2021), спричинений пандемією. Однак ринок залишається значно більшим, ніж у 2018 році (зростання на 4.5 %). Частка електронних видань продовжує стрімко зростати, досягнувши 31 % від загального ви-

торгу у 2022 році. Електронні комікси (манга) є абсолютним драйвером зростання, становлячи майже 90 % усього цифрового ринку. Продажі друкованої продукції продовжують свою багаторічну низхідну тенденцію. У 2022 році друкований сегмент впав на 6.5 % у єнах. Освітній сегмент дедалі більше переходить у цифровий формат, а доходи від цього є стабільно незначними [43].

Дані з Великої Британії свідчать, що, на відміну від Японії, де внутрішній ринок друкованої продукції швидко падає, британський ринок демонструє стійке зростання за абсолютним виторгом на 3 % у 2022 році та зберігає лідерство над цифровим сегментом значною мірою завдяки академічному сегменту й експорту. Основною рушійною силою цифрового доходу є академічні видання та журнали. У цьому сегменті цифровий формат (близько £2.6 млрд) значно перевершує друкований, що підкреслює роль Великої Британії як глобального центру наукового видавництва [44].

Китайський видавничий ринок працює в абсолютному іншому масштабі та має інше визначення «видавничої справи», яке включає значно більші сектори, як-от ігрова індустрія та онлайн-література. Навіть частка онлайн-освіти (приблизно \$ 39.1 млрд) у Китаї набагато перевищує загальний виторг Великої Британії (приблизно \$ 8.6 млрд), що підкреслює величезний внутрішній ринок Китаю. Хоча традиційний сегмент освітньої літератури стабільний (приблизно \$5 млрд), загальне зростання цього ринку повністю забезпечується цифровим сегментом, який зріс із приблизно \$7.2 млрд у 2018 р. до приблизно \$10.9 млрд у 2022 році [30; 45; 46].

На українському видавничому ринку до 2022 року освітня література складала 45–47 % від загального накладу книг в Україні. Це свідчить про те, що виробництво підручників було ключовим чинником у підтримці друкарської галузі. З початку повномасштабного вторгнення росіян частка навчальної літератури у фізичному накладі впала десь до 31 %. Це падіння було спричинене, насамперед, скасуванням державного фінансування друку підручників та переходом шкільних матеріалів у безплатний цифровий формат через війну. У 2023 році спостерігався певний ринковий парадокс, коли виторг у гривневому та доларовому еквіваленті (попри високу інфляцію) значно перевищив довоєнний 2021 рік, хоча обсяг надрукованих примірників (наклад) ще не досяг рівня 2019 року. Це свідчить про те, що зростання виторгу сталося завдяки істотному

підвищенню середньої ціни на книгу та масовому заміщенню російської літератури. Більшість доходу генерується друкованими книгами. Цифрові продажі (e-books, audiobooks) в Україні складають лише близько 12 % від загального комерційного ринку. Комерційний виторг від освітньої літератури складно виділити через його залежність від державного фінансування та поширення безплатних цифрових версій під час воєнного стану. Слід зауважити й загальний катастрофічний спад накладів. Найбільш показовим є падіння кількості надрукованих примірників. Загальний наклад у 2022 році впав на 64 % порівняно з 2021 роком, опустившись із 25.6 млн копій до 9.2 млн копій, що є прямим індикатором масового падіння обсягу продажів. Шкільні підручники, які переважали в освітньому сегменті, були масово переведені у безплатний онлайн-доступ, що фактично виключило їхню значну державну частку із комерційного виторгу.

Руйнування логістики, втрата друкарень та тимчасова зупинка роботи багатьох видавництв призвели до того, що фінансова звітність була неконсолідована, а продажі — нестабільними. Багато звітів за 2022 рік фокусується саме на падінні накладів та кількості назв, а не на доходах. Для порівняння, вже у 2023 році (на фазі відновлення) ринок зміг згенерувати 6.5 млрд UAH (або \$158.5 млн) переважно через різке зростання цін на книгу [3; 32; 33; 47].

Видавництва, які спеціалізуються на навчальній та освітній літературі («Ранок», «Освіта», «Генеза», «Стем-освіта» та ін.), займають високі позиції в рейтингах найприбутковіших, що вказує на їхню значну роль у загальних доходах ринку. У 2023 році було відновлено державне замовлення на підручники, що також впливає на прибутки видавництв.

Здійснений аналіз видавничого ринку високорозвинених країн, як-то США, Німеччина чи Велика Британія, дає змогу простежити певні тенденції розвитку. На зрілих ринках дедалі більше домінують не художні книги, а професійні та академічні видання й освітні підручники, які здатні генерувати до 40–50 % загального виторгу галузі, навіть якщо вони становлять меншу частку за кількістю назв. Надшвидкими темпами розвивається ринок EdTech (Education Technology — технології освіти) — величезної індустрії, що поєднує навчання та ІТ. Завдяки її розробкам будь-яке навчання стає зручнішим, швидшим й ефективнішим. За прогнозами експертів вже найближчим часом 87 млрд доларів буде інвестовано у світовий ринок EdTech [48].

Платформи EdTech аналізують дані про успішність кожного учня / студента й автоматично адаптують складність матеріалу та тип завдань. Це дає змогу видавцям пропонувати преміальні продукти, що обіцяють кращі результати навчання.

Видавці, особливо у галузі вищої освіти та K-12 (формальної освіти від дитячого садка до 12 класу) у США / ЄС, майже повністю перейшли на модель Software-as-a-Service (SaaS), коли студенти та школи купують не книгу, а річний доступ до цифрової платформи, яка включає:

- електронний підручник;
- системи оцінювання;
- аналітику успішності;
- інтерактивні вправи.

Це забезпечує видавцям стабільний, прогнозований повторюваний дохід [49].

Зростає рух за використання Відкритих освітніх ресурсів (Open Educational Resources) — безплатних, ліцензованих матеріалів, які можна вільно застосовувати та адаптувати. Це створює постійний ціновий тиск на комерційних видавців, змушуючи їх додавати у свої платні продукти унікальну цінність, яку неможливо замінити безплатним контентом (наприклад, інтерактивні лабораторії чи аналітика на базі ШІ) [50].

Відбувається поступове зближення академічної та професійної освіти. Зростає попит на навчальні матеріали, орієнтовані на набуття конкретних професійних навичок, а не лише на теоретичні знання. Видавці інтегрують у свої курси інструменти для сертифікації та практичних симуляцій, що відповідає вимогам ринку праці.

Ринок Китаю є показовим прикладом того, наскільки масштабним може бути освітній сегмент, коли він поєднує масовий попит із державним контролем та приватними інвестиціями в технології. Китайський освітній ринок EdTech оцінюється в десятки мільярдів доларів США (для порівняння, згадуваний нами сегмент може сягати \$16 млрд) [45; 46].

Вибірково порівняємо український ринок зі структурою ринків Європи, зокрема Німеччини та Чехії. На відміну від України, де частка освітньої літератури була високою за накладом, у цих країнах фокус зміщується на виторг та академічну складову. Німеччина, на думку експертів, має зрілий ринок. Це найбільший ринок ЄС, де професійна та наукова література (EdTech, бази даних, журнали) домінує за доходом. Франція має потужний сегмент художньої літератури. Освітній сегмент значний, але не

настільки переважний у структурі виторгу, як у Німеччині. У представниці Східної Європи Чехії освітній сегмент сильний, але, як і у більшості країн, поступається фінансовою вагою видавничим гігантам. В Україні до 2022 р. домінувала освітня література, що робило її найбільшим споживачем паперу, але не найбільшим джерелом комерційного доходу.

Якщо поглянемо на лідерів видавничої діяльності в цій царині, то в США основний фінансовий потік освітнього сегмента складають комерційні підписки (SaaS), цифрові платформи, академічні бази даних, розмір яких можна вважати середнім, що знижується через перехід у цифровий формат. Для Китаю ситуація дещо інша. Тут доля освітнього сегмента надзвичайно висока насамперед завдяки масовим приватним інвестиціям в EdTech та державній закупівлі.

Висновки. Освітній контент є одним із панівних у 94 проаналізованих країнах світу. У багатьох розвинених країнах частка освітньої літератури за кількістю назв зазвичай значно менша, ніж за накладом, оскільки підручники друкуються великими накладками, але випускається відносно небагато їхніх назв.

2022 рік демонструє, що ринок освітніх технологій (EdTech) зберігає величезний потенціал і швидко розвивається.

Наявні ситуації, коли національні книговидавничі ринки демонструють значне зростання, а через інфляцію та девальвацію національних валют відносно долара США у світовому вимірі вони вважаються нестабільними і їхні показники зменшуються (наприклад, у Туреччині та Японії).

В окремих азійських країнах, де конкуренція за вступ до університетів є високою, освітній сектор літератури є панівним (близько 60 %).

Маючи величезний внутрішній ринок, видавнича галузь Китаю є найпотужнішою у світі, зокрема в освітньому сегменті.

У більшості країн продажі друкованої продукції продовжують свою багаторічну низхідну тенденцію, а частка електронних видань і далі стрімко зростає, проте їх кількість у загальному виторзі залишається скромною, поступаючись друкованій продукції. Виключенням є Велика Британія, де цифровий формат академічних видань та журналів є основою виторгу й значно перевершує друкований, що робить її своєрідним центром наукових видань.

Для боротьби з кризовими явищами, зокрема спричиненими інфляцією, низка країн запроваджує заходи державної підтримки (наприклад, у Чехії).

Хоча точна сума доходів від комерційної та освітньої літератури невідома, загальний ринок книговидавництва в Україні у 2022 році зазнав значного падіння у фізичних обсягах (кількість видань і тиражі) через війну. Головна відмінність українського ринку від світових лідерів полягає у темпах впровадження як цифрової трансформації, так і швидко прогресуючої моделі SaaS (програмне забезпечення як послуга)

у сфері EdTech (освітні технології). Однак освітня література залишалася ключовим сегментом, а деякі великі видавництва демонстрували відносну стійкість. Посприяло цьому відновлення державного замовлення на підручники.

Серед основних глобальних трендів EdTech, SaaS, персоналізація, Відкриті освітні ресурси тощо, які свідчать, що у світовому книговидавництві освіта перетворилася з друку на технологію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Intellectual Property Organization (2023). The Global Publishing Industry in 2022. Geneva: WIPO. DOI: 10.34667/tind.48714 URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1064-2023-2-en-the-global-publishing-industry-in-2022.pdf> (25.09.2025)
2. Vision for Publishing: the role of publishing in the UK's success. *Publishers Association*. URL: <https://www.publishers.org.uk/publications/vision-for-publishing/> (5.09.2025)
3. Показники книжкової галузі України 2024. *KyivBookFest*. URL: <https://surl.lu/ysgcvw> (дата звернення: 02.09.2025).
4. Сенченко М. Світове книговидавництво і випуск творів друку в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2003. № 4. С. 3–11.
5. Афонін О. В., Сенченко М. І. Українська книга в контексті світового книговидавництва. Київ: Книжкова палата України імені Івана Федорова, 2009. 277 с.
6. Бондар Ю. В. Шпак В. І. Видавнича програма: комунікаційний місток і маркетингова стратегія. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 4(297). С. 3–9. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.4\(297\).3-9](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.4(297).3-9).
7. Татарінова Л. Деякі тенденції розвитку книгодрукування у провідних країнах світу. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 12. С. 9–16.
8. Горобець О. Статистичний аналіз книговидавництва в Україні та світі. *Статистика України*. 2018. № 2. С. 22–29.
9. Шарма Р. Передові країни. В очікуванні нового «економічного дива». Київ: Наш формат, 2018. 296 с.
10. Шпак В. Україна в контексті світового книговидавництва. *Інтегровані комунікації*. 2024. № 17. С. 187–195. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1723>
11. Водозазька С. Стратегії розвитку друкованого та електронного книговидавництва у Великій Британії. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2012. № 47. С. 8–14.
12. Петрова Н. Проблемні питання статистичного обліку вітчизняних видань. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 8. С. 3–7.
13. Фіголь Н., Файчук Т., Фіголь Б. Мультимедійні та інтерактивні елементи електронних навчальних видань для вищої школи. *Інтегровані комунікації*. 2024. № 17. С. 178–186. DOI: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1722>
14. Сухорукова О. Світове книговидавництво: уроки для України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 3. С. 47–58.
15. Shpak, V. & Nabrusko, V. (2023). Newspaper periodicals in Ukraine in 1991 — 2013: formation, development trends. *East European Historical Bulletin*, (29), 201–211. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.29.292945>
16. Водозазька С. Інновації у видавничій галузі: навч. посіб. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2021. 323 с.
17. Женченко М. І. Цифрові трансформації видавничої галузі: монографія / за наук. ред. В. Різуна. Вид. 2-ге, виправл. Київ: Жнець, 2018. 436 с.
18. Beer S. The Future of Book Publishing: Trends Authors Can't Afford to Ignore in 2025. URL: <https://spines.com/book-publishing-trends-in-2024-authors-should-know/>
19. Redpath A. The Future of Book Distribution: Trends and Innovations to Watch Spines. URL: <https://spines.com/the-future-of-book-distribution-trends-and-innovations-to-watch/>
20. Thompson J. B. *Merchants of Culture. The Publishing Business in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity. 2010. 464 p. DOI: 10.7146/mediekultur.v27i51.5254
21. Thompson J. B. *Book Wars: The digital revolution in publishing*. Polity Press. 2021. 511 p.
22. Thompson J. B. *Merchants of Culture: The Publishing Business in the Twenty First Century*. Cambridge; Malden: Polity Press, 2012.
23. Bhaskar M. *The Content Machine: Towards a Theory of Publishing from the Printing Press to the Digital Network*. London: Anthem Press, 2013. 200 p.
24. Manguel A. *The Library at Night*. New Haven: Yale University Press, 2008. 384 p.
25. Manguel A. *A History of Reading*. New York: Penguin 2014. 386 p.
26. Darnton R. *The Case For Books: Past, Present and Future*. New York: Public Affairs, 2009. 240 p.

27. Eisenstein E. L. The Printing Revolution in Early Modern Europe. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 384 p.
28. Charkin R., Campbell T. My Back Pages. London: Marble Hill, 2023. 178 p.
29. Penn J. Writing the shadow. Large print. Turn your inner darkness into words. Bath: Curl Up Press. 2023. 312 p.
30. The International Publishers Association (IPA). URL: <https://internationalpublishers.org/> (30.07.2025)
31. Association of American Publishers (AAP). URL: <https://publishers.org/> (30.07.2025)
32. Книжкова палата України. URL: <http://www.ukrbook.net/>
33. Українська асоціація видавців і книгорозповсюджувачів. URL: <https://upba.org.ua/index.php/uk/>
34. The World Intellectual Property Organisation (WIPO). URL: <https://www.wipo.int/portal/en/index.html> (25.04.2025)
35. The Global Publishing Industry in 2021. Geneva: WIPO. DOI: <https://doi.org/10.34667/tind.47033>
36. Mordor Intelligence. URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/books-market>
37. Federación de Gremios de Editores de España. URL: <https://federacioneditores.org/>
38. Association of Italian Publishers (AIE). URL: <https://www.aie.it/>
39. The French Publishers Association (SNE). URL: <https://www.sne.fr/sne-international/>
40. Федерація видавців і книгорозповсюджувачів Німеччини. URL: <https://www.wiesbaden.de/uk/stadtlexikon/stadtlexikon-a-z/boersenverein-des-deutschen-buchhandels>
41. Turkish Publishers Association (TYA). URL: <https://turkayaybir.org.tr/en/>
42. Союз чеських видавців та книгорозповсюджувачів (SČKN). URL: www.sckn.cz
43. Japan Book Publishers Association. URL: <https://www.jbpa.or.jp/en/index.html>
44. The Publishers Association. URL: <https://www.publishers.org.uk/>
45. China Publication and Promotion Association (CPPA). URL: <http://zxlbhj.com/> (<http://zxlbhj.com>)
46. China Publishing Group. URL: <https://en.cnpubg.com/>
47. Зведені адміністративні дані про випуск видавничої продукції / Держкомтелерадіо. URL: <https://comin.gov.ua/diynalist/vidavnicha-sfera/zvedeni-administrativni-dani-pro-vipusk-vidavnichoyi-produkciyi> (25.03.2025)
48. Данилов С. Захопити і втримати увагу: як технології змінюють навчання. URL: <https://osvitoria.media/experience/zahopyty-i-vtrymaty-uvagu-yak-tehnologiyi-zminuyut-navchannya/>
49. Що таке програмне забезпечення як послуга (SaaS)? Компанія «Бізнес-Технології Онлайн». URL: <https://cbto.com.ua/library/saas>
50. Руденко А. Відкриті освітні ресурси як тенденція сучасної освіти. URL: <https://rudenko.kh.ua/vidkriti-osvitni-resursi-yak-tendentsiya-suchasnoyi-osviti.htm> (05.09.2025)
51. World Intellectual Property Organization (2020). The Global Publishing Industry in 2018. Geneva: World Intellectual Property Organization. DOI: <https://doi.org/10.34667/tind.40540>
52. World Intellectual Property Organization (2022). The Global Publishing Industry in 2020. Geneva: WIPO. DOI: <https://doi.org/10.34667/tind.46277>

REFERENCES

- Afonin, O. V. & Senchenko, M. I. (2009). *Ukrainska knyha v konteksti svitovoho knyhovydannia* [Ukrainian Book in the Context of World Book Publishing]. Kyiv: Knyzhkova palata Ukrainy imeni Ivana Fedorova, 277 p [in Ukrainian].
- Association of American Publishers (AAP). <https://publishers.org/>
- Association of Italian Publishers (AIE). <https://www.aie.it/> [in Italian].
- Beer, S. (2024). The Future of Book Publishing: Trends Authors Can't Afford to Ignore in 2025. <https://spines.com/book-publishing-trends-in-2024-authors-should-know/>
- Bhaskar, M. (2013). *The Content Machine: Towards a Theory of Publishing from the Printing Press to the Digital Network*. London : Anthem Press.
- Bondar, Yu. V. & Shpak, V. I. (2021). Vydavnycha prohrama: komunikatsiinyi mistok i marketynhova stratehiia [Publishing Program: Communication bridge and marketing strategy]. *Visnyk Knyzhkovoi palaty*, 4, 3–9. [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.4\(297\).3-9](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2021.4(297).3-9) [in Ukrainian].
- Charkin, R. & Campbell, T. (2023). *My Back Pages*. London : Marble Hill.
- China Publication and Promotion Association (CPPA). <http://zxlbhj.com/> [in Chinese].
- China Publishing Group. <https://en.cnpubg.com/>
- Danylov, S. (2025). Zakhopyty i vtrymaty uvahu: yak tekhnolohii zminiuiut navchannia. [Capturing and Keeping Attention: How Technology is Changing Learning]. <https://osvitoria.media/experience/zahopyty-i-vtrymaty-uvagu-yak-tehnologiyi-zminuyut-navchannya/> [in Ukrainian].
- Darnton, R. (2009). *The Case For Books: Past, Present and Future*. New York : Public Affairs.
- Eisenstein, E. L. (2005). *The Printing Revolution in Early Modern Europe*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Federación de Gremios de Editores de España. <https://federacioneditores.org/> [in Spanish].
- Miska entsyklopedia. Federation of German Publishers and Booksellers. <https://www.wiesbaden.de/uk/stadtlexikon/stadtlexikon-a-z/boersenverein-des-deutschen-buchhandels> [in Ukrainian].

- Figol, N., Faichuk, T. & Figol, B. (2024). Multymediini ta interaktyvni elementy elektronnykh navchalnykh vydan dlia vyshchoi shkoly [Multimedia and Interactive Elements of Electronic Educational Publications for Higher Schools]. *Integrated Communications*, 17, 178–186.
<https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1722> [in Ukrainian].
- Horobets, O. (2018). Statystychnyi analiz knyhovydannia v Ukraini ta sviti [Statistical Analysis of Book Publishing in Ukraine and the World]. *Statystyka Ukrainy*, 2, 22–29 [in Ukrainian].
- Japan Book Publishers Association.
<https://www.jbpa.or.jp/en/index.html>
- Knyzhkova palata Ukrainy [Book Chamber of Ukraine].
<http://www.ukrbook.net/> [in Ukrainian].
- Manguel, A. (2008). *The Library at Night*. New Haven: Yale University Press.
- Manguel, A. (2014). *A History of Reading*. New York : Penguin.
- Mordor Intelligence.
<https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/books-market>
- Penn, J. (2023). *Writing the Shadow. Large print. Turn your inner darkness into words*. Bath: Curl Up Press.
- Petrova, N. (2016). Problemni pytannia statystychnoho obliku vitchyznianskykh vydan [Problematic issues of statistical accounting of domestic publications]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 8, 3–7 [in Ukrainian].
- Pokaznyky knyzhkovoï haluzi Ukrainy 2024 (2025). [Indicators of the book industry of Ukraine 2024]. KyivBookFest. <https://surl.luygscvuw> [in Ukrainian].
- Publishers Association (2024). Vision for Publishing: the role of publishing in the UK's success.
<https://www.publishers.org.uk/publications/vision-for-publishing/>
- Redpath, A. (2024). The Future of Book Distribution: Trends and Innovations to Watch Spines.
<https://spines.com/the-future-of-book-distribution-trends-and-innovations-to-watch/>
- Rudenko, A. (2025). Vidkryti osviti resursy yak tendentsiia suchasnoi osvity [Open educational resources as a trend of modern education].
<https://rudenko.kh.ua/vidkriti-osviti-resursi-yak-tendentsiya-suchasnoyi-osviti.htm> [in Ukrainian].
- Senchenko, M. (2003). Svitove knyhovydannia i vypusk tvoriv druku v Ukraini [World book publishing and publication of printed works in Ukraine]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 4, 3–11 [in Ukrainian].
- Sharma, R. (2018). Peredovi krainy. V ochikuvanni novoho “ekonomichnoho dyva” [Advanced countries. In anticipation of a new “economic miracle”]. Kyiv: Nash format [in Ukrainian].
- Shcho take prohramne zabezpechennia yak posluha (SaaS)? (2025) [What is Software as a Service (SaaS)?]. *Kompaniia “Biznes-Tekhnologii Onlain”*. <https://cbto.com.ua/library/saas> [in Ukrainian].
- Shpak, V. & Nabrusko, V. (2023). Newspaper periodicals in Ukraine in 1991–2013: Formation, development trends. *East European Historical Bulletin*, 29, 201–211. <https://doi.org/10.24919/2519-058x.29.292945>
- Shpak, V. (2024). Ukraina v konteksti svitovoho knyhovydannia [Ukraine in the Context of World Book Publishing]. *Integrated Communications*, 17, 187–195. DOI:
<https://doi.org/10.28925/2524-2644.2024.1723> [in Ukrainian].
- Sukhorukova, O. (2016). Svitove knyhovydannia: uroky dlia Ukrainy [World Book Publishing: Lessons for Ukraine]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 3, 47–58 [in Ukrainian].
- Tatarinova, L. (2019). Deiaki tendentsii rozvytku knyhodrukuvannia u providnykh krainakh svitu [Some trends in the development of book printing in the leading countries of the world]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 12, 9–16 [in Ukrainian].
- The French Publishers Association (SNE).
<https://www.sne.fr/sne-international/>
- The Global Publishing Industry in 2021. Geneva: WIPO.
<https://doi.org/10.34667/tind.47033>
- The International Publishers Association (IPA).
<https://internationalpublishers.org/>
- The Publishers Association.
<https://www.publishers.org.uk/>
- The World Intellectual Property Organisation (WIPO).
<https://www.wipo.int/portal/en/index.html>
- Thompson, J. B. (2010). *Merchants of Culture. The Publishing Business in the Twenty-First Century*. Cambridge: Polity.
<https://doi.org/10.7146/mediekultur.v27i51.5254>
- Thompson, J. B. (2021). *Book Wars: The digital revolution in publishing*. Polity Press.
- Thompson, J. B. (2012). *Merchants of Culture : The Publishing Business in the Twenty — First Century*. Cambridge: Malden: Polity Press.
- Turkish Publishers Association (TYA).
<https://turkayybir.org.tr/en/>
- Ukrainska asotsiatsiia vydavtsiv i knyhorozpovsiudzhuvachiv [Ukrainian Association of Publishers and Book Distributors].
<https://upba.org.ua/index.php/uk/> [in Ukrainian].

Union of Czech Publishers and Booksellers (SČKN).
<https://www.sckn.cz/> [in Czech].

Vodolazka, S. (2012). Stratehii rozvytku drukovanoho ta elektronnoho knihovydanania u Velykii Brytanii [Strategies for the development of printed and electronic book publishing in Great Britain]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, Vol. 47. pp. 8–14 [in Ukrainian].

Vodolazka, S. (2021). Innovatsii u vydavnychii haluzi [Innovations in the Publishing Industry]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 323 p [in Ukrainian].

World Intellectual Property Organization (2020). The Global Publishing Industry in 2018. Geneva: World Intellectual Property Organization.
<https://doi.org/10.34667/tind.40540>

World Intellectual Property Organization (2022). The Global Publishing Industry in 2020. Geneva: WIPO.
<https://doi.org/10.34667/tind.46277>

World Intellectual Property Organization (2023). The Global Publishing Industry in 2022. Geneva: WIPO.
<https://doi.org/10.34667/tind.48714>

Zhenchenko, M. I. (2018). Tsyfrovi transformatsii vydavnychoi haluzi [Digital Transformations of the Publishing Industry]. Kyiv: Zhnets [in Ukrainian].

Zvedeni administratyvni dani pro vypusk vydavnychoi produktsii. (2024). [Consolidated administrative data on the release of publishing products]. Ofitsialnyi sait Derzhkomtelradio [Official site of State Television and Radio].
<https://comin.gov.ua/diyalnist/vidavnicha-sfera/zvedeni-administrativni-dani-pro-vipusk-vidavnychoyi-produkciyi> [in Ukrainian].

Надіслано до редакції 14.09.2025.